

Pavel Mates, Právni problémy zespolečenštění průmyslu v Československu 1945-1947, str. 149, vyd. Universita J. E. Purkyně v Brně ako spisy Právnické fakulty, zväzok 26

V edícii Spisov Právnickéj fakulty Univerzity J.E. Purkyně vyšla knižne kandidátska dizertačná práca JUDr. Pavla Matesa na tému "Právni problémy zespolečenštění průmyslu v Československu 1945-1947".

Spracovaná problematika zahrňuje v sebe širší záber v pohľade na veľmi dôležitý moment v histórii našej republiky. Víťazný boj Komunistickej strany Československa v povojnovom období sa nutne musel odraziť i vo sfére zásahov na majetkovú podstatu ideologických odporcov - buržoázie. Autor, aby mohol poukázať a zdôrazniť zložité vývinové fázy zospoločenšťovania priemyslu v Československu a boj za prijatie právnych noriem, potvrdzujúcich túto skutočnosť, rozčlenil svoju prácu do šiestich na sebe naväzujúcich kapitol.

V I. kapitole - K vývoju československého hospodárstva v rokoch 1918-1945, rozdelenej na dve časti sa zaoberá autor niektorými aspektami ekonomiky predmníchovskej ČSR, germanizáciou a prehľbovaním koncentrácie priemyslu v období okupácie a druhej svetovej vojny. Bola to najmä otázka realizácie proklamovaných hesiel sociálnej demokracie a poštátnení priemyslu v priebehu rokov 1918, 1919 a 1920, ktorá vyústila v konečnej fáze v skutočnosť, že v priebehu trvania predmníchovskej republiky štát prostredníctvom svojich podnikov len posilnil súkromnokapitalistický charakter podnikania. Autor nesprávne formuloval vo svojej práci (str. 19) túto skutočnosť. Buržoázno-demokratický štát nemal záujem robiť čo len najmenšie kroky proti súkromnokapitalistickému podnikaniu, čo by ohrozilo jeho vlastnú podstatu.

Likvidácia samostatného Československa sa odrazila i v priemyslovej výrobe. Autor veľmi správne poukazuje na postupnú a silnú germanizáciu priemyselných podnikov s výsledkom, že germanizačné opatrenie v zásade nezmenilo imperialistický charakter ekonomiky, naopak ešte viac ho prehĺbili a zdôraznili. Tento moment mal ale za následok vytvorenie predpokladov pre zásady vo sfére zospoločenšťovania po oslobodení, pretože mohlo byť v rade prípadov realizované pod heslom národnej revolúcie. Výsledkom bola nielen likvidácia nepriateľského vplyvu, ale i oslabenie buržoázie ako triedy.

Zospoločenštením priemyslu v programoch odboja a prvej vlády národného frontu sa P. Mates zaoberal v kapitole II. Autor upozornil, že KSČ zásadne neopustila svoj program z predchádzajúcich rokov a zospoločenštenie výroby pokladala i naďalej za jeden z rozhodujúcich cieľov svojho boja, i keď zahraničné centrum strany nekládlo túto požiadavku na prvé miesto svojho záujmu po oslobodení. Ako na dôležitý

moment treba upozorniť na to, že v nekomunistickom odboji bolo možné pozorovať výrazné zmeny oproti názorom jeho predstaviteľov z obdobia predmníchovskej republiky. Autor zdôraznil, že nemožno presne určiť do akej miery chceli skutočne v nových pomeroch svoje programové postoje realizovať, a hoci v čase okupácie sa buržoázni politikovia často vyslovovali o potrebách zmien spoločensko-ekonomických vzťahov, konkrétne činy v rokoch 1945-1947 svedčia o opaku. Veľmi dôležitým momentom pre racionalizáciu priemyslu bola jeho vysoká koncentrácia počas vojny, a tým spôsobené sproletarizovanie drobných a stredných podnikateľov a taktiež veľké narušenie československého národného hospodárstva. Autor správne podčiarkol, že v súvislosti s jeho obnovou, ktorá bola od počiatku riadená centrálnou, vystúpil spoločenský charakter výroby do popredia zvlášť zreteľne. To bol ďalší výrazný impulz pre vytýčenie požiadavky právneho zakotvenia nacionalizácie priemyslu.

V tretej kapitole sa P. Mates zaoberá národnou správou priemyselných podnikov. Autor chronologicky zostavil právne normy, ktoré sa týkali uvalenia národnej správy na jednotlivé podniky a poukázal na to, že národnú správu zriaďovali orgány, ktoré vznikli v priebehu národnej a demokratickej revolúcie. Taktiež poukázal na mimoriadny význam, ktorý bol prikladaný národným správam a tomu, že koncom augusta 1945 fungovali už v 9045 priemyselných podnikoch. Radikálny obrát v ponímaní vlastníctva zásadne odlišil národnú správu od všetkých sekvestračných opatrení, ktoré existovali v období predmníchovskej republiky a za okupácie.

Dôležitým momentom pri zospoločenšňovaní priemyslu v Československu zohrala aj konfiškácia v priemyselnej výrobe. Autor sa týmto problémom zaoberá v hlave štvrtej, a to právnymi otázkami konfiškácie. Poukázal na vývojové fázy v otázke konfiškácie a zdôraznil, že táto otázka bola predmetom prudkých politických bojov. Celým problémom sa musel zaoberať ešte Budovatelský program, ktorý sa snažil opätovne presadiť líniu presadzovanú komunistami. Veľké a významné podniky pričleniť k znárodnenému sektoru, ostatný majetok jednotlivým uchádzačom. Dohoda vo veci konfiškácií, ktorá bola uzatvorená na pôde Národného frontu v marci 1947, i keď bola kompromisná, priniesla prospech predovšetkým ľavicovým silám. Odstránila problém, ktorý bol prekážkou pre ďalší vývoj, pričom boj o konfiškáty ukázal masám, ktoré z politických strán stála za ich požiadavkami.

Právnou problematikou znárodnenia priemyslu sa autor zaoberá v hlave piatej. Táto časť práce je najobsiahlejšia a okrem rozboru právnych noriem týkajúcich sa znárodňovania priemyslu obsahuje i cha-

rakteristiky jednotlivých štátnych orgánov, ktoré sa na vzniku znárodňovacích právnych noriem podieľali.

V záverečnej, šiestej kapitole, sa autor zaoberá významom zospoločenšenia priemyslu pre rozvoj národnej a demokratickej revolúcie. Zdôraznil, že znárodnenie a zospoločenšenie priemyslu vôbec, malo význam nielen ekonomický, ale i politický a právny, a že jednotlivé momenty sa vzájomne podmieňovali a prelínali. Prvá etapa zospoločenšenia priemyslu vytvorila mimo iného i základ novej ľudovodemokratickej moci a v náväznosti na budúce udalosti boli položené základy budovania štátneho socialistického vlastníctva.

Z hľadiska politického sa tieto opatrenia radia medzi prvky, ktoré zabezpečovali prerastanie národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú.

Práca Pavla Matesa obsahuje v závere knihy okrem pomerne obsiahleho poznámkového aparátu literatúru, pramene a taktiež rezumé v nemčine.

Pri hodnotení práce treba poukázať i na nedostatočné používanie archívneho materiálu, ktorý bol podľa nášho predpokladu obsiahly. Je však potrebné vyzdvihnúť tému, ktorá doteraz nebola súhrnne spracovaná a poskytuje čitateľovi názorný príklad vývojových etáp v zospoločenšovaní priemyslu, ukazuje boj o uzákonenie právnych noriem, na základe ktorých bolo zospoločenšovanie realizované, a taktiež faktický výkon práva pri poštátňovaní jednotlivých podnikov.

Katarína Zavacká